

ראיון השבוע עם העובדת הסוציאלית - נירה לב

עלון שער העמקים 23.1.1981

סיפרו לי חברים על העובדת הסוציאלית כעל יצור לא מהעולם הזה – יפה, חכמה ומעניינת. היכן היא? חיפשתי, מצאתי ואכן הסיפור והמציאות תאמו בהחלט.

ש: אבקש לדעת מי את?

אני נירה לב, חברת קיבוץ עין השופט + שלושה ילדים. בת רמת השופט. בעלי מעין השופט. על לימודי עבודה סוציאלית חשבתי די הרבה זמן. למדתי שלוש שנים באוניברסיטת חיפה וכבר עובדת שלוש שנים.

ש: מה זאת עבודה סוציאלית?

שאלה טובה, כי גם אנשי המקצוע רוצים להגדיר את התחומים המדוייקים של המקצוע. בין אנשי המקצוע נטושים ויכוחים בכמה עניינים:
א. עד לאיזה היקף טיפולי צריך להגיע העובד לעומת הפסיכולוג והפסיכיאטר.
ב. מה ההבדלים בין שלושת המקצועות האלה, שביחד נקראים מקצועות הטיפוליים. הפסיכואנליזה, כמכשיר, מטפל בעברו של האדם. היום ההתמקדות היא בכאן ועכשיו של האדם וסביבתו. אנו עוסקים במציאת דפוסי התמודדות שיהיו יעילים כאשר מתגלה קושי. לעיתים צריך ללמד את הפונה אלייך דפוסיים חדשים של התמודדות עם המכשול.

ש: מדוע בחרת דווקא במקצוע זה?

אענה לך לא כפי שעונים בסטנדרט הרגיל. אני נמשכתי תמיד למקצוע שיש בו יותר קרבה לאנשים. תוך כדי לימוד ועבודה גיליתי שאולי הדבר המיוחד במקצוע הוא שנוצרים יחסים מאוד כנים עם החברים שאתה נמצא איתם בקשר.
בפגישה היומיומית, לעיתים, אתה מחייך גם אם אתה עצוב, או משוחח על דברים סטנדרטיים. במסגרת הפגישות בעבודה שלי מדברים על ההרגשות האמיתיות, גם של החבר שנפגשים איתו וגם שלי עצמי. יש חשיפה דו סטרית.
הסיבה הראשונה שבגללה הלכתי למקצוע הזה הייתה כי יש בי סקרנות לדעת האם הדברים שקורים לי דומים לדברים שקורים לאנשים אחרים.
לדוגמה, כשמתחתנים, או בשעת לידות, או בזמן אסונות, האם כולם מרגישים אותו הדבר? זה נקרא לדעת "מה מתרחש מאחורי הקלעים". הדבר דומה לשחקנים שלבושים בבגדי ההצגה ואחרי שירדים מהבמה פושטים את הבגדים – אז הם נראים במהותם. ואותי תמיד משכה המהות יותר מאשר הבגד.

ש: האם יש לך עבודה רבה בקיבוץ שלנו ביחס לקיבוצים אחרים?

במודל הקיבוצי יוצאים מתוך ההנחה שאם המערכת הקיבוצית פועלת בצורה תקינה זה מוריד לחצים רבים מהפרט, שעלולים להתעורר כאשר המערכת אינה כראוי. לכן מצפים מהעובד הסוציאלי בקיבוץ שלא יטפל רק בפרט, אלא יאתר גם קשיים בתיפקוד המערכת וינסה לסייע בשיפורים, כשהמטרה היא הורדת לחצים.

לדעתי, בשער-העמקים המערכת פועלת בצורה טובה. עד כה כמעט ולא הייתי זקוקה להתערב בתחום פעולתן של הוועדות.

ש: לאיזה מערכת הכוונה?

כשאני אומרת מערכת, אני מתכוונת לוועדות, לענפים, למזכירות, לכל החברים המופקדים בתחומי החיים השונים.

אצלכם יש דבר נוסף, שאין בקיבוצים אחרים, ישנם "הרבה כוחות בלתי פורמליים", זאת אומרת, חברים שעוזרים ומסייעים לאחרים שלא במסגרת התפקיד המחייב, אלא בעצם היותם כאלה. זה עוד גורם חשוב שמקל על החיים בשער-העמקים. בשיחתי עם צוות של הקיבוצים לא האמינו לי שקיים קיבוץ כזה.

ש: נתקלת בבעיות אופייניות לשער-העמקים?

הבעיה שהזדקרה בפני בחריפות רבה מראשית כניסתי לשער העמקים, היא שאלת הקשישים. איתרתי שיש בנושא זה פיגור רב בקיבוצים. חסר כאן מפעל מיוחד המתאים לעבודת קשישים, חסרה מטפלת בקשישים, חסר בית אבות קיבוצי, דברים שבמרבית הקיבוצים בגילכם כבר קיימים. תקוותי שגם אתם תזיזו נושא זה.

ש: מה תפקידו של בית האבות?

יש בקיבוצים חברים שגומרים את חייהם בזקנה טובה ויפה ולא זקוקים לסיוע מיוחד. אך קורה שאדם בחייו עובר סבל רב וכאב, והמשפחה אינה יכולה להתמודד עם בעייה זו. אבל הקיבוץ כחברה מיוחדת יכולה להכין לחברים, אשר אין מזלם מאיר פנים, תנאים שיוכלו לחיות באושר ובטחון שתמיד יטפלו בהם באהבה.

ש: ישנן לבטח שאלות ובעיות שאת אינך מעוניינת להעלות אותן מעל דפי העלון, או אולי קיימות אצלך בעיות שיש כן להביא אותן לידיעת הציבור ואז, נא ספרי.

אינני יודעת אם לקרוא להן בעיות או לא, אבל אני רוצה להגיד כמה מילים חשובות בעיני. פעם חשבו שהתפקיד של המקצועות הטיפוליים הוא להבריא את האדם, ולהבטיח לו שלאחר הטיפול יעלמו הבעיות. בשנים האחרונות הקו שהתברר תוך כדי העבודה הטיפולית, הוא שהחיים רצופים בעיות קשות ומה שניתן לעשות הוא ללמד את האדם להתמודד איתן. עצם הנכונות להתמודד ולהכיר שהן קיימות, והנכונות להתמודד איתן זה הציוד הטוב ביותר שאפשר לתת לאדם בחיים.

ש: ספרי על איזה מקרה המעניין ביותר שהכרת בקריירה שלך

לא אספר לך על אף בעיה משער העמקים, אלא על מקרה במקום אחר. הופנתה אלי ילדה בכיתה א', שנמסר לי שאינה מסוגלת לקרוא ולכתוב. ביקשו ממני לראות אם יש לי אפשרות לעזור לה. המורה שלה התרשמה שאין אצל הילדה פיגור אורגני. תוך כדי משחקים, שיחות ומפגשים עם הילדה גם אני התרשמתי כך. אחרי זמן מה הגענו לנושא המוות. התברר שהילדה נתקלה במקרה מוות בלוויה ברחוב [זה היה במושב]. כאשר היא סיפרה לאימה, הפסיקה האם את דיבורה באמצע ונאסר עליה לדבר על מוות בבית, בגלל פחדי האם עצמה. הילדה סגרה עצמה גם בנושאים אחרים – כתיבה, לימוד, משחקים וכדומה.

בדרך כלל בעיות המוות, מין, לדוגמה, איך נולד ילד, אלה שאלות חיים המעסיקות גם את הילדים. אחרי טיפול מיוחד הילדה הצליחה להתקדם ברוב התחומים, וגם הצליחה לעבור את כיתה א' במועד.

ש: באיזה שאלה נראה לך שלא נתת תשובה מלאה? הרגשתי שזה קורה בשאלות אחדות.

נכון! כששאלת אותי מדוע הלכתי ללמוד, אמרתי לך שישנן סיבות חיצוניות – "מאחורי הקלעים". בחיי הפרטיים נתקלתי בקשיים אישיים רבים. אחת ההנחות שלי הייתה, שתוך הלימוד לעזרה לזולת, אכיר גם באפשרות לעזור לעצמי בפתרון הקשיים שלי.

ידיעות עין השופט מס' 13 – 12.6.1981

עם כל הכאב והקוצים - פגישה עם נירה לב / אברהם שרון

נירה לב, בוגרת אוניברסיטת חיפה בעבודה סוציאלית, ולמעלה משלוש שנים בעבודה. מתוך הנחה שהמקצוע הזה הוא עדיין בבחינת חידוש לחברים רבים בקיבוצים הלכנו לתהות על קנקנה של עובדת-סוציאלית (עו"ס). שמענו מפיה שהעובד הסוציאלי איננו עובד בקיבוצו (וזה כלל!) הוא מעין ערוץ אנושי דרכו ובאמצעותו יכול אדם לפרוק את מתחיו המצטברים ואחר כך לראות עצמו אחרת.

העובד הסוציאלי כאדם בלתי מעורב אישית מסוגל לאתר בעיות ספציפיות של הקיבוץ בו הוא מטפל, והמטופלים הם גם בעלי תפקידים ומוסדות. לאחר שעתיים דחוסות, מעניינות ומחכימות, שבהן הקשבתי לנירה, אינני יכול להביא את הדברים שייכתבו כאן כסיכום תמציתי בלבד. אני גם מניח, שמי שמבקש לדעת מה הוא תפקידו של עובד סוציאלי בקיבוץ יאלץ אולי לחכות לרשימה נוספת מפי העוסקים עצמם, או פגישה איתם בחוג רחב, כדי שיבהירו טוב יותר מכל אחד אחר את תפקידם.

היה חשוב לראות את נירה מתלהבת, צוחקת, דרוכה לצטט דברים שאמרו עמיתים למקצוע, חוששת ושוקלת את המילים המהירות שלה. היה מעניין להיווכח איך היא מדברת בין זכויות, נזהרת לא לגרום לדם, מחשיבה את התהודה, בודקת את שיעור ההקשבה, זהירה וגם מהססת. אני יודע שיש ברשימה הזו טעם חסר. מצטער. אי יכולתה של נירה לעבוד במקצועה בקיבוץ מסייג את הדברים. בשל ההגבלות (אני בהחלט, מבין אותן). הייתי כפוי לשנות את כיוון הדברים, נימתם ואופן כתיבתם. עכשיו אבלע הרבה אויר ואתחיל.

נירה אמרה לי, שהיא שומרת על סודיות כי הארץ קטנה והשמועות עוברות. יש לה כלים לאבחון של חוליי הקהילה ובעיותיה. היא יודעת לגעת במקום שהפצעים פתוחים. היא מודעת לכך שמתחת לכל המילים היפות יש בחברה שלנו מאבקי-כוח כבכל מקום אחר. היא מרגישה, שעם כל הכאב והקוצים, צריך לנסות לתת תשובות, להחליט, לחתוך. ומצד שני: לא לרוץ, להתמודד, לסייע, לתת מקום להבנה.

היא מאושרת. אין לי מילה אחרת לתיאור הרגשתה. היא מרחפת מעל כל החלומות שלה ואם זאת – נטועה בקרקע, יודעת את החיים הנמוכים, מרגישה לעומק. כיוון שהתגמול שלה

אינו חומרי, היא מדגישה את חשיבות הקשר האנושי. הסיפוק העצום הוא כאשר מרגישים שהתהליך עובד. יש הזנה והיזון. יש שיפור. יש שינוי. אבן קטנה נסתלקה מן הלב. החיים שוב הולכים ונפתחים. היא דיברה בשטף, ואני – גם לו הייתי מבקש לצוד אי-אלה ציפורים, הייתה נשארתי ברשתי רק הרוח. חשבתי, שהמילה "טיפול" לא הזכרה אף לא פעם אחת. מעניין. אולי סמלי.

אחרי שהלכתי מהחדר שלה ניסיתי לחשוב איך אוכל לבשל משהו מכל החומרים, כשבראשי מסתובבת השיחה שהייתה. דף השאלות מונח לפניי. שאלתי אותה שתי שאלות, לכל היותר.

אני מרגיש צורך ורצון להגיד שנירה הפתיעה אותי. לו הייתי מבקש להיות לא-עדין ולכתוב בלי חשבון הייתי כותב כך: היא יודעת על מה היא מדברת. במהלך הדברים, אמרתי כמה משפטים, אשר קשירתם האורגאנית אל רקמת השיחה הייתה מאלצת (מותר להניח?) את נירה לשנות את רצונה הקשוח בדבר אי-הסכמתה לפרסם את המשפטים החשובים ביותר (לפי דעתי) שהיא אמרה.

אולי, אם היא לא תכעס עלי, אעלה כאן קצת מהסברים שעלו בינינו, ובכך אקל עליה ואולי אפיג את חששותיה.

נדמה לי, שהמבנה החברתי והתלות האנושית בקיבוץ גורמים לחצים על היחיד ועל הקהילה. הבעיה, מהי נקודת השבירה. במילים אחרות: עד כמה יכול אדם לשאת בעומס דעת הקהל ("מה יגידו"), היכן חוצה הגבול הדק והחמקמק בין הרצון לבין הצורך, ומאיזה חומר עשוי הוויתור. אני מניח, שהנטייה להדחיק ולטייח, הרצון הקנאי לאי-חשיפה. שיעור ההפנמה של העקיצות הקטנות, העלבונות, הצער, הכאב – כל אלה הם חומרי הגלם של המשקע הנפשי ההולך למצטבר. אני רואה בעובד הסוציאלי ערוץ (אנושי, אנושי) דרכו ובאמצעותו יכול אדם לפרוק את מתחיו המצטברים, לקבל זווית ואור חדשים, לראות עצמו אחרת. לפעמים מדובר, בלי ניפוח, בדיני נפשות, פשוטו כביטוי.

חכמת הקהילה היא לאבחן את מוקדי ההיסדקות בזמן - להרגיש היכן מופיעים הכאב, העוול, הצער; היכן חלום הבקיעים; היכן מתעייף החומר והיכן נכאה הנפש.

נירה, בעקבות מישהו אחר, מעדיפה לקרוא לזה "תבונת הקהילה". הדיוק במושגים אינו סתם שיגעון סמאנטי או קפריזה של מונחים, מפני שמתחת לכל מילה מבצבץ רגש חי ואנושי.

אחרי שנפגשנו ואחרי שהרהרתי בדברים ובשתיקות (בעיקר שלי), אני מוכן לקחת על עצמי סיכון אדיר ולשאול שאלה חצופה ובוטה - האם יש צורך, סיבה והצדקה להתקשרות הקיבוץ עם אנשים כמו נירה, העשויים לסייע ולהועיל לחברי הקבוץ וזאת בשל היכרותם הבלתי אמצעית עם קרקע הגידול, עם תבנית-הנוף, עם האדם עצמו.

השאלות עמוקות כים והנייר הזה כלום מטיפה. אני, כמו, אולי, אנשים אחרים, נטיתי לראות את העבודה הסוציאלית כפְּרָה קדושה, אשר אוי לשוחט אותה. עכשיו אני רואה אותה אחרת. דווקא בניסיון לחדור דרך קרומו הקשיח של "מיתוס הטיפול הפסיכולוגי", דווקא ברצון לגעת בשורש הדברים, לפני שהם מנביטים מתוך עצמם ענפי רמייה עצמית, סילוף,

פשר מוטעה וכיו"ב, טמון, אולי, הזרע של שינוי המושג ביחס לעבודה הסוציאלית. גישה אחרת ותפיסה חדשה של עצם ההיזדקקות לְפֶה מְכֹן, עשויה לתרום תרומה עצומה לתיקון המידות החברתיות, ולהבנה משופרת בינינו לבינינו.

לקראת חתימה – אחזור אל נירה. לו הייתי הגמד של משפחת לב הייתי (כחכם לאחר מעשה) עורך סימפוזיון משפחתי בנושא "נקודת המפגש בין העובדת הסוציאלית למתמטיקה". נירה לא מאמינה שאפשר להתעניין במשהו אחר בעולם חוץ מאשר עבודה סוציאלית. היא מפקפקת אם המתמטיקה אכן כה מעניינת את בעלה.

שאלה פתוחה, כמו רבות אחרות, ואני מוסיף שלא ישוב ויתקהה מה שכבר התחדד אצלנו: ההבנה והרגישות לעצם קיומו של מוסד העבודה הסוציאלית.

ידיעות עין השופט מס' 22 – 7.9.1983

עם סיום עבודתה של נירה בשער העמקים מצאנו את הדיווח הבא:
(בהשמטות רבות)

לרגל סיום עבודה של נירה לב, העובדת הסוציאלית אצלנו, התקיים רב-שיח בו השתתפו חברים אשר קישרו בינה לבין החברים בקיבוץ ובתנועה: חברי ועדת ייעוץ, המזכירים, נציגות המרפאה; הגר – האחראית, עובדת סוציאלית בקיבוץ-הארצי ונילי, חברה בצוות עובדים סוציאליים של מועצה אזורית מגידו. נירה, אף היא כמובן השתתפה – ואני שמעתי ורשמתי.

נירה ציינה את הנקודות החשובות, לדעתה, בהקשר לקיבוצנו.

~ הייתה מודעות ונכונות לשתף פעולה איתה, ברוב המגזרים.

~ היא התייחסה למגזרים שיש לתת את הדעת על בעיותיהם והם:

* דור הביניים - דור שבוחן את דרכו ומתלבט בשאלה באילו תחומים עליו להשקיע את כוחו.

* בנים חוזרי צבא, המתלבטים בשאלות היקלטות בקיבוצם (ולא רק...).

* הנשים בקיבוץ, אשר על שאלותיהן יש לדון בנפרד ובפירוט.

* הנקלטים בקיבוץ, שדורשים מהם נורמות גבוהות של התנהגות, כי שמים דגש על איכות.

* איננו קולטים בכל מחיר והמחיר הוא – קליטה אישית, כבודדים.

* חברים ותיקים, שחשוב ביותר להקים מפעל שיתאים להם.

אסתר זמרי ציינה את עבודתה של נירה, אשר הצליחה בטיפול פרטני. אומנם, נירה דגלה

בסודיות מרבית, דבר אשר היקשה לעיתים על תפקודה של ועדת ייעוץ, אך עובדה היא

שחברים שבאו להיעזר בנירה – נעזרו בה ולא נזקקו לה יותר.

עדיין אין אנו יודעים מי ימלא את מקומה של נירה, אשר תחסר לרבים מאיתנו. בינתיים,

תודה ולהתראות לנירה.